

ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ХОЛДИНГІВ

PROSPECTS OF IMPROVEMENT OF THE NATIONAL LEGISLATION OF UKRAINE REGARDING THE ACTIVITY OF AGRICULTURAL HOLDINGS

Дошка Є.В., студентка II курсу магістратури юридичного факультету
Національний університет біоресурсів та природокористування України

Єрмоленко В.М., д.ю.н., професор,
завідувач кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука
Національний університет біоресурсів та природокористування України

Статтю присвячено з'ясуванню перспектив удосконалення національного законодавства України щодо діяльності аграрних холдингів. Аналіз законодавства України, що забезпечує правове регулювання діяльності аграрних холдингів у нашій державі, дозволив з'ясувати, що, по-перше, спеціально присвячений регулюванню діяльності аграрних холдингів закон в Україні відсутній; по-друге, це питання наразі регулюється низкою нормативно-правових актів різної юридичної сили, положення яких не позбавлені недоліків. Проаналізовано чинну законодавчу базу щодо діяльності аграрних холдингів та визначено низку проблем, які потребують розв'язання. Визначено перспективні напрями вдосконалення національного законодавства України щодо діяльності аграрних холдингів та наведено рекомендації. Зокрема, наголошується на доцільності законодавчо визначити поняття терміна «аграрний холдинг», правову природу й істотні умови договору щодо створення агрохолдингу; встановити зобов'язання аграрної холдингової компанії: сплачувати частину податкових платежів до відповідного місцевого бюджету за місцем знаходження використовуваних нею земельних ділянок; надавати роботу для певної кількості мешканців сільських населених пунктів за місцезнаходженням використовуваних ними земельних ділянок; передбачити в законодавстві граничні розміри землеволодіння та землекористування, неможливість отримання права власності на землю та права довгострокового користування нею юридичними особами іноземних держав; внести до Закону України «Про режим іноземного інвестування» положення про те, що в разі внесення іноземною юридичною особою прямої іноземної інвестиції, яка за розміром становить контрольний пакет, вона визнається «міжнародним холдингом» і повинна мати засвідчені документи країни юрисдикції про характер походження коштів інвестиції та їх оподаткування в країні юрисдикції; одержати дозвіл Антимонопольного комітету України на придбання контрольного пакету акцій і представити бізнес-план інвестиційних зобов'язань щодо діяльності свого дочірнього підприємства в Україні.

Ключові слова: аграрний холдинг, агрохолдинг, правове регулювання, проблеми вдосконалення законодавства, національне законодавство.

The article is devoted to clarifying the prospects for improving the national legislation of Ukraine on the activities of agrarian holdings. The analysis of the legislation of Ukraine providing legal regulation of activity of agrarian holdings in our state has allowed to find out that: first, the law specially devoted to regulation of activity of agrarian holdings in Ukraine is absent; secondly, this issue is currently regulated by a number of regulations of different legal force, the provisions of which are not without drawbacks. The current legal framework for the activities of agrarian holdings is analyzed and a number of problems that need to be addressed are identified. Perspective directions of improvement of the national legislation of Ukraine concerning activity of agrarian holdings are defined and recommendations are given. In particular, the expediency is emphasized: to legally define the concept of the term "agricultural holding", the legal nature and essential terms of the contract for the establishment of an agricultural holding; to establish the obligations of the agrarian holding company: to pay part of the tax payments to the relevant local budget at the location of the land plots used by it; provide work for a certain number of residents of rural settlements at the location of the land plots used by them; to envisage in the legislation the maximum amounts of land tenure and land use, the impossibility of obtaining the right of ownership of land and the right of long-term use of it by legal entities of foreign states; to include in the Law of Ukraine "On the regime of foreign investment" the provision that in the case of a foreign legal entity making a foreign direct investment, which is a controlling stake in size, it is recognized as an "international holding" and must: have certified documents of the country of jurisdiction on the nature of the origin of investment funds and their taxation in the country of jurisdiction; obtain permission from the Antimonopoly Committee of Ukraine to acquire a controlling stake and submit a business plan of investment commitments for the activities of its subsidiary in Ukraine.

Key words: agrarian holding, agroholding, legal regulation, problems of improving legislation, national legislation.

Постановка проблеми. У 90-ті рр. XX ст. розпочався так званий перехідний до ринкової економіки етап, який увійшов в історію як період появи і становлення різноманітних організаційно-правових форм господарювання в агропромисловому секторі України. Серед таких важливе місце посідають аграрні холдинги. Агрохолдингові компанії в Україні мають багаторічну історію становлення та розвитку. Однак і нині вони функціонують без належної правової регламентації. Їх кількість систематично збільшується, а вплив зростає. Зазначене актуалізує вивчення перспектив удосконалення національного законодавства України щодо діяльності аграрних холдингів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонування аграрних холдингів в Україні неодноразово привертало увагу українських учених, як-от Г. Ахмедов, А. Деркач, Д. Івашенко, Т. Каракой, О. Никифиров, М. Покальчук та ін.

Попри наявні напрацювання, у вітчизняній літературі ще не достатньо приділено уваги питанню вдосконалення національного законодавства України щодо діяльності аграрних холдингів.

Метою статті є визначення перспектив удосконалення національного законодавства України щодо діяльності аграрних холдингів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз нормативно-правових актів України, що забезпечують правове регулювання діяльності аграрних холдингів у нашій державі, свідчить про необхідність удосконалення законодавства в цій сфері. Такі висновки ґрунтуються на тому, що, по-перше, спеціально присвячений регулюванню діяльності аграрних холдингів закон в Україні відсутній; по-друге, це питання наразі регулюється низкою нормативно-правових актів різної юридичної сили, положення яких не позбавлені недоліків.

Зокрема, давно назріла потреба визначення на законодавчому рівні терміна «аграрний холдинг». Адже наразі, попри те, що термін «агрохолдинг» у нормативно-правових актах [11; 12] використовується, його тлумачення законодавець не наводить.

Крім того, удосконалення потребує законодавство в частині визначення способів утворення аграрних холдингів.

дингів як різновиду холдингових компаній. Маємо на увазі ч. 1 ст. 3 Закону України «Про холдингові компанії в Україні», згідно з якою холдингові компанії можуть утворюватися двома способами:

а) органами, вповноваженими управляти державним майном, державними органами приватизації самостійно або разом з іншими засновниками через об'єднання в статутному капіталі холдингових корпоративних пакетів акцій (часток, паїв);

б) іншими суб'єктами на договірних засадах [8].

Як слушно зазначається в науковій літературі [6, с. 81; 3, с. 132], наведене законодавче положення викликає низку логічних неузгодженостей. Так, відсутні вимоги до засновників майбутнього агрохолдингу. Крім того, не передбачається переліку істотних умов договору про заснування аграрної холдингової компанії, що деякою мірою дає змогу говорити про засновницький договір [6, с. 81]. Однак для публічного акціонерного товариства, яким має бути агрохолдинг, установчим документом є статут, а не договір. Також залишається актуальним питання щодо виду установчого документа в разі наявності лише одного засновника [3, с. 132]. Усе це зумовлює потребу внесення низки законодавчих змін із метою врегулювання окреслених питань.

Окремо варто звернути увагу на те, що для створення агрохолдингу власники не менше ніж двох корпоративних пакетів акцій повинні чітко та зрозуміло виразити своє волевиявлення та закріпити його в договірній формі. У законодавстві не визначено жодних нормативних вимог щодо форми та змісту такого договору, тому на практиці складно визначитися з його правовою природою й істотними умовами [6, с. 81]. Крім того, якщо вважати, що договірною формою вираження волевиявлення засновників агрохолдингу є засновницький договір, то постає питання про те, як бути, якщо засновник лише один. Адже Закон України «Про акціонерні товариства» передбачає можливість створення акціонерного товариства – юридичної особи з організаційно-правовою формою, що визначена законодавством для холдингових компаній – однією особою. Тому не зовсім зрозуміло, чи необхідно такій особі окремо укладати якийсь засновницький документ, чи достатньо буде для подальшого функціонування такого суб'єкта господарювання лише ухвалити статут, який і є установчим документом акціонерного товариства. На жаль, це питання законодавством України поки не врегульовано [9, с. 176]. З огляду на вказане, видається доцільним внести відповідні законодавчі зміни та визначити правову природу й істотні умови договору щодо створення агрохолдингу, закріпивши їх окремою статтею.

Крім того, в законодавстві обов'язково має бути враховано, що діяльність агрохолдингів не лише має бути спрямована на отримання прибутків, а характеризуватися соціальною спрямованістю, сутність якої зводиться до зміцнення економіки сільських територій, підвищення рівня орендної плати за використання земельних ресурсів та оплати праці своїх працівників, створення робочих місць для жителів сільських територій, участі в розбудові соціальної інфраструктури сільських територій, формування надходжень до державного і місцевих бюджетів [14, с. 99]. Адже за сучасного стану правового регулювання агрохолдингу, з одного боку, маючи високий рівень механізації робіт та сучасні технології, забезпечують і вищий рівень продуктивності праці, з іншого – агрохолдинги небезпечні підвищенням рівня безробіття на селі, оскільки для виконання великого обсягу робіт потребують набагато менше робочої сили, що спричиняє її вивільнення зі сфери сільського господарства та агробізнесу загалом [15, с. 5].

Крім того, потрібно створити необхідні передумови та реалізувати засади державного регулювання діяльності в частині вдосконалення земельного законодавства та врегулювання відносин власності на землю й контролю

за її використанням і якістю земельних ділянок, поліпшення системи кредитування підприємницької діяльності в аграрній сфері економіки, регулювання експортно-імпортних операцій та територіальних аспектів операцій зі сплати агрохолдингами податків, гармонізації рівноваги між ресурсним потенціалом та здатністю землі до відтворення її родючості, узгодження функціонування агрохолдингів зі стратегією розвитку сільських територій на засадах зрівноваженості [16, с. 32].

Для мінімізації негативних наслідків агрохолдингів на соціально-економічну ситуацію в селі В.Ю. Уркевич пропонує законодавчо встановити зобов'язання аграрної холдингової компанії:

а) сплачувати частину податкових платежів до відповідного місцевого бюджету за місцем знаходження використовуваних нею земельних ділянок;

б) надавати роботу для певної кількості мешканців сільських населених пунктів за місцезнаходженням використовуваних ними земельних ділянок [13].

Запровадження запропонованих організаційно-правових механізмів у чинне законодавство, на нашу думку, зможе частково мінімізувати ризики діяльності агрохолдингів у нашій державі.

Доцільно законодавчо передбачити граничні розміри землеволодіння та землекористування, неможливість отримання права власності на землю та права довгострокового користування нею юридичними особами іноземних держав, дотримання принципу екологізації сільськогосподарського виробництва; запровадити механізми фінансування виробничої й соціальної сфери села та розбудови сільських територій, на землях яких агрохолдинг провадить діяльність [5, с. 241].

Щодо цього слушно зазначають науковці, які наголошують на доцільності ухвалити спеціальний закон, який би регулював діяльність агрохолдингів в Україні, до якого слід ввести такі положення: по-перше, слід обмежити розміри земельних ділянок, які можуть перебувати у володінні [1, с. 215; 7, с. 216; 13, с. 204–213], потрібно законодавчо обмежувати площі земельних ділянок, які можуть перебувати в оренді агрохолдингів чи їх учасників [13, с. 204–213]; по-друге, слід зобов'язати агрохолдинги надавати робочі місця для певної кількості мешканців сільських населених пунктів за місцезнаходженням використовуваних ними земельних площ [2, с. 33]. У законодавстві мають бути чітко прописані ефективні економіко-правові механізми запобігання негативному впливу діяльності агрохолдингів на гарантування продовольчої безпеки України, а також мінімізації ризиків діяльності агрохолдингів у соціальній сфері села, екологічних ризиків, ризиків монополізації ринку земель сільськогосподарського призначення [2, с. 92–93].

У контексті досліджуваного питання заслуговує на увагу пропозиція внести до Закону України «Про режим іноземного інвестування» положення про те, що в разі внесення іноземною юридичною особою прямої іноземної інвестиції, яка за розміром становить собою контрольний пакет (за обсягом статутного капіталу українського підприємства їх більше 50%), вона визнається «міжнародним холдингом» і повинна мати засвідчені документи країни юрисдикції про характер походження коштів інвестиції та їх оподаткування у країні юрисдикції; одержати дозвіл Антимонопольного комітету України на придбання контрольного пакету акцій і представити бізнес-план інвестиційних зобов'язань щодо діяльності свого дочірнього підприємства в Україні. Такі пропозиції матимуть характер стимулювальних, виходячи з інтересів держави, оскільки вони сприятимуть зростанню прозорості капіталів, що вкладаються агрохолдингами в сільське господарство. Не менш важливими мають бути механізми поміркованої державної підтримки [10, с. 23].

Висновки. Аналіз сучасного законодавства України щодо діяльності в Україні аграрних холдингів дозволив

визначити низку напрямів його подальшого вдосконалення: по-перше, доцільно законодавчо визначити поняття терміна «аграрний холдинг»; по-друге, потрібно визначити правову природу й істотні умови договору щодо створення агрохолдингу, закріпивши їх окремою статтею; по-третє, доцільно законодавчо встановити зобов'язання аграрної холдингової компанії: сплачувати частину податкових платежів до відповідного місцевого бюджету за місцем знаходження використовуваних нею земельних ділянок; надавати роботу для певної кількості мешканців сільських населених пунктів за місцезнаходженням використовуваних ними земельних ділянок; по-четверте, доцільно законодавчо передбачити граничні розміри землеволодіння та землекористування, неможливість отримання права власності на землю та права довгострокового користування нею юридичними особами іноземних

держав; по-п'яте, внести до Закону України «Про режим іноземного інвестування» положення про те, що в разі внесення іноземною юридичною особою прямої іноземної інвестиції, яка за розміром становить контрольний пакет (за обсягом статутного капіталу українського підприємства їх більше 50%), вона визнається «міжнародним холдингом» і повинна мати засвідчені документи країни юрисдикції про характер походження коштів інвестиції та їх оподаткування у країні юрисдикції, одержати дозвіл Антимонопольного комітету України на придбання контрольного пакету акцій, представити бізнес-план інвестиційних зобов'язань щодо діяльності свого дочірнього підприємства в Україні.

Зауважимо, що питання вдосконалення національного законодавства України щодо діяльності аграрних холдингів потребує подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахмедов Г.В. Особливості використання земель сільськогосподарського призначення агрохолдинговими компаніями: організаційно-правові питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 213–215.
2. Деркач А.В. Правові аспекти діяльності агрохолдингів в Україні. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10410/14_Деркач%2С%20Богдан_31-33.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 20.11.2021)
3. Іващенко Д. Правові аспекти створення агрохолдингу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 1. С. 130–133
4. Кирилов Ю.Є. Роль та місце агрохолдингів в подальшому розвитку аграрного сектору економіки України. *Таврійський науковий вісник*. 2014. № 87. С. 237–249
5. Никифоров О. Способи утворення холдингових компаній в Україні. *Економіка і право*. 2010. № 3. С. 80–83
6. Покальчук М.Ю., Каракоя Т.С. Правові аспекти діяльності агрохолдингів в Україні поряд з іншими типами сільськогосподарських підприємств. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 4. С. 214–216
7. Про холдингові компанії в Україні : Закон України від 15 березня 2006 р. № 3528-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3528-15>. (дата звернення: 20.11.2021)
8. Самаріна С.В. Правова регламентація процедури створення аграрних холдингів в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 6. С. 175–177.
9. Самсонова Я.О., Федюк В.В. Правове забезпечення діяльності аграрних холдингів в Україні: історичний аспект та проблеми сучасного стану. *Право і суспільство*. 2020. №2. Ч. 2. С. 18–24
10. Угода між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування заходу «Підтримка ЄС для розвитку сільського господарства та малих фермерських господарств в Україні» від 28.01.2020 року (набрання чинності 28.01.2020). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-20?find=1&text=агрохолдинг#w1_2(дата звернення: 20.11.2021)
11. Угода про фінансування заходу «Підтримка ЄС для розвитку сільського господарства та малих фермерських господарств в Україні» (ENI/2020/042-345) від 18.06.2020 року (набрання чинності 13.07.2020). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_007-20#Text(дата звернення: 20.11.2021)
12. Уркевич В.Ю. Правове становище аграрної холдингової компанії. *Аграрне право: підручник / за ред. А.М. Статівки*. Харків : Право, 2018. С. 204–213.
13. Урсолова А.В., Рибалко К.Р. Соціальна спрямованість та діяльність агрохолдингових компаній в Україні. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2020. № 1. С. 97–102.
14. Черевко Г.В., Колодій А.О. Агрохолдинги в агробізнесі України: шанси і загрози. *Аграрна економіка*. 2012. Т. 5. № 3–4. С. 3–9.
15. Черевко Р. Агрохолдинги як нові організаційні форми великотоварного господарювання в агробізнесі України. *Аграрна економіка*. 2012. Т. 5. № 1–2. С. 32–39.